Open Access 2026-11-07 © Typotex Kiadó

KOCSIS LÁSZLÓ – TUBOLY ÁDÁM TAMÁS *(szerk.)*

Lehetséges világok

www.interkonyv.hu © Tuboly Ádám Tamás, Kocsis László

Open Access 2026-11-07 © Typotex Kiadó

www.interkonyv.hu © Tuboly Ádám Tamás, Kocsis László

Open Access 2026-11-07 © Typotex Kiadó

KOCSIS LÁSZLÓ – TUBOLY ÁDÁM TAMÁS
(szerk.)

Lehetséges világok

Modális metafizikai tanulmányok

TYPOTEX

www.interkonyv.hu © Tuboly Ádám Tamás, Kocsis László

A kötet az OTKA/NKFIH által támogatott, FK124970
azonosító számú pályázat anyagi támogatásával valósult meg.

© David M. Armstrong, Roderick M. Chisholm, Allen Hazen, Kocsis László,
David Lewis, Alvin Plantinga, Gideon Rosen, Tuboly Ádám Tamás,
Typotex, Budapest, 2022
Hungarian translation © Hunyady András, Tuboly Ádám Tamás, 2022
Engedély nélkül semmilyen formában nem másolható!

A fordításokat az eredetivel egybevetette és lektorálta: Kocsis László

ISBN 978 963 493 199 7

Kedves Olvasó!
Köszönjük, hogy kínálatunkból választott olvasnivalót!
Újabb kiadványainkról, akcióinkról a *www.typotex.hu*
és a *facebook.com/typotexkiado* oldalakon értesülhet.

Typotex Kiadó
Alapította Votisky Zsuzsa, 1989
A kiadó az 1795-ben alapított Magyar Könyvkiadók
és Könyvterjesztők Egyesülésének tagja.
Felelős kiadó: Németh Kinga
Felelős szerkesztő: Leiszter Attila
A borítót a *Cabinet des Dr. Caligari* című film díszletének
felhasználásával Somogyi Péter készítette.
Készült a Multiszolg Bt. nyomdájában
Felelős vezető: Kajtor Bálint

Open Access 2026-11-07 © Typotex Kiadó

TARTALOM

ELŐSZÓ *(Kocsis László – Tuboly Ádám Tamás)* 7

I | A LEHETSÉGES VILÁGOK TERMÉSZETE

Tuboly Ádám Tamás | A MODALITÁSTÓL A LEHETSÉGES VILÁGOKIG ÉS VISSZA 13

David Lewis | LEHETSÉGES VILÁGOK 45

Alvin Plantinga | AKTUALIZMUS ÉS LEHETSÉGES VILÁGOK 54

David M. Armstrong | A LEHETSÉGESSÉG TERMÉSZETE 78

Gideon Rosen | MODÁLIS FIKCIONALIZMUS 99

II | VILÁGOKON ÁTÍVELŐ INDIVIDUUMOK ÉS HASONMÁSOK

Kocsis László | LEHETSÉGES INDIVIDUUMOK: VILÁGOKON ÁTÍVELŐ AZONOSSÁG ÉS HASONMÁSELMÉLET 137

Roderick M. Chisholm | LEHETSÉGES VILÁGOKON ÁTÍVELŐ AZONOSSÁG: NÉHÁNY KÉRDÉS 184

David Lewis | HASONMÁSELMÉLET ÉS KVANTIFIKÁLT MODÁLIS LOGIKA 192

Alvin Plantinga | VILÁGOKON ÁTÍVELŐ AZONOSSÁG VAGY VILÁGHATÁROLT INDIVIDUUMOK? 210

Allen Hazen | HASONMÁSELMÉLETI SZEMANTIKA A MODÁLIS LOGIKÁHOZ 233

NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ 253

www.interkonyv.hu © Tuboly Ádám Tamás, Kocsis László

Open Access 2026-11-07 © Typotex Kiadó

www.interkonyv.hu © Tuboly Ádám Tamás, Kocsis László

Open Access 2026-11-07 © Typotex Kiadó

ELŐSZÓ

Manapság igen népszerű fogalom lett a *lehetséges világok,* szinte mindenfajta diskurzusban előkerül, legyen az fikciós vagy tudományos, vagy éppen ezek keveréke: találkozunk velük (kép)regényekben, sorozatokban, kvantumfizikai interpretációkban, szemantikai elméletekben, irodalomelméleti elemzésekben, és nem utolsósorban filozófiai teóriákban. E kötet az utóbbiakról kíván, ha nem is minden részletre kiterjedő, de reményeink szerint kellően átfogó képet nyújtani, vagyis a lehetséges világok filozófiai és logikai megközelítéseit készül a magyar olvasóközönség számára is hozzáférhetővé tenni. A könyvet tankönyvnek szántuk, amely egyszerre szeretne tudományos és ismeretterjesztő lenni. Kifejezetten az a célja, hogy a kortárs filozófia és logika egyik folyton tárgyalt problémakörébe, a *modalitás* filozófiájába és logikájába vezesse be az Olvasót.

A modalitás filozófiai és logikai elemzései a *lehetőség, szükségszerűség, lehetetlenség* fogalmaival kapcsolatos filozófiai és logikai kérdéseket vizsgálják, amely vizsgálódások során központi jelentőségűvé vált a lehetséges világ fogalma. Ennek oka nagyrészt az, hogy az alapvető modális fogalmaink egyaránt tisztázhatónak tűnnek a lehetséges világ fogalmának segítségével. Amikor ugyanis lehetőségekről beszélünk, akár a hétköznapi, akár a tudományos diskurzusokban, akkor alapvetően arról számolunk be, hogy a világunk miképp alakulhatna másként, azaz leírunk egy lehetséges szituációt vagy egy lehetséges világot. (E leírások közül lehetséges az, ami valamely lehetséges világban igaz; szükségszerű az, ami minden lehetséges világban igaz; és lehetetlen az, ami egyetlen lehetséges világban sem igaz.) A lehetséges világ fogalma a filozófiában azért bír komoly elméleti súllyal, mert ha a modális kifejezések jelentését világosabbá szeretnénk tenni, akkor sokkal jobb fogalmi apparátus nem áll rendelkezésünkre. A kérdés ezek után az, hogy mit is értünk a „lehetséges világ" kifejezésen, illetve milyen filozófiai és logikai problémákkal szembesülünk a lehetséges világ fogalmának elméleti alkalmazásai során. A kötetben szereplő tanulmányok arra vállalkoznak, hogy bemutassák a nehézségeket, amelyek megoldásra szorulnak, és maguk is megoldásokat kínáljanak a felmerülő filozófiai és logikai kérdésekre.

www.interkonyv.hu © Tuboly Ádám Tamás, Kocsis László

Open Access 2026-11-07 © Typotex Kiadó

A szöveggyűjtemény nyolc, immáron klasszikussá vált analitikus filozófiai és logikai tanulmányt tartalmaz, melyeket a téma legjelesebb filozófusai – Roderick Chisholm, David Lewis, Alvin Plantinga, David Armstrong, Allen Hazen és Gideon Rosen – írtak a 20. század hatvanas éveinek második felétől a kilencvenes évek elejéig (kronológiailag az első szöveg 1967-ben, az utolsó 1990-ben látott napvilágot). Ez persze nem azt jelenti, hogy azóta ne születtek volna nagyszerű értekezések e témában, a diskurzus továbbra is eleven. A kötetbe válogatott tanulmányok egyszerűen azok, amelyek az elmúlt évtizedekben klasszikus szövegekké nemesedtek, és mindenki számára, aki a témában el szeretne merülni, megkerülhetetlen kiindulópontokká váltak.

Kötetünk nem üres térbe érkezik. A magyar filozófiai életben sokan foglalkoztak már és foglalkoznak még mindig a modalitás témakörével, mind logikai, mind filozófiai szemszögből. Csak néhány korábban megjelent mű magyar szerzőktől (tényleg a teljesség igénye nélkül), ahol az Olvasó tovább bővítheti a modalitás logikai/filozófiai megközelítéseivel kapcsolatos nézeteit: Ruzsa Imre: *Klasszikus, modális és intenzionális logika* (1984); Madarász Tiborné – Ruzsa Imre: *Modális és intenzionális logika* (1992); Huoranszki Ferenc: *Modern metafizika,* 4. fejezet (2001); Tőzsér János: *Metafizika,* 6. fejezet (2009); Tuboly Ádám Tamás: *Quine és a modális logika* (2019). A válogatásunkban szereplő írások közül eddig egynek született magyar fordítása, az első rész nyitó tanulmánya jelent meg 2004-ben a Farkas Katalin és Huoranszki Ferenc szerkesztette *Modern metafizikai tanulmányok* című kötetben (ELTE, Eötvös Kiadó), Hunyady András tolmácsolásában. Könyvünk továbbá tartalmaz két bevezető tanulmányt, amit mi, e kötet szerkesztői és a tanulmányok fordítói jegyzünk szerzőként.

A kötet két nagyobb tematikus részből áll, melyek egyaránt négy-négy fordított tanulmányt foglalnak magukba. Az első rész a lehetséges világok létezésével és természetével kapcsolatos metafizikai tanulmányokat tartalmaz, a második rész tanulmányai pedig kimondottan azokra a logikai, szemantikai és metafizikai kérdésekre adnak válaszokat, amelyek akkor merülnek fel, ha tisztázni szeretnénk, hogyan létezhet valami egy lehetséges világban. A két különálló, bár szervesen összetartozó tematikus egységet bevezető írásokban egyrészt a fordított tanulmányokban felmerülő kérdések tömör és világos felvezetésére, a bennük kidolgozott elméletek taxonomikus bemutatására, illetve a további szakirodalomban megjelenő, releváns elméleti megoldások rövid ismertetésére vállalkoztunk. Mivel a kötetbe fordított cikkek mind elméleti jelentőségeiket, mind a modern filozófiára és logikára tett hatásai-

www.interkonyv.hu © Tuboly Ádám Tamás, Kocsis László

Open Access 2026-11-07 © Typotex Kiadó

kat tekintetve alapvető fontosságúak, ezért bízunk abban, hogy a könyv jól használható majd az egyetemi oktatásban is.

Végül, de nem utolsósorban szeretnénk köszönetet mondani támogatóinknak, akik nélkül e kötet nem nyerhette volna el végső formáját: NKFIH FK124970 projektszámú OTKA pályázat; MTA Lendület Morál és Tudomány Kutatócsoport; MTA Lendület Értékek és Tudomány Kutatócsoport. Továbbá Kocsis László a kötet elkészítése során a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj (BO/00216/20), illetve az Innovációs és Technológiai Minisztérium ÚNKP-21-5 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának szakmai támogatásában részesült.

Pécs – Hosszúhetény, 2022. augusztus

Kocsis László – Tuboly Ádám Tamás

www.interkonyv.hu © Tuboly Ádám Tamás, Kocsis László

Open Access 2026-11-07 © Typotex Kiadó

www.interkonyv.hu © Tuboly Ádám Tamás, Kocsis László

Open Access 2026-11-07 © Typotex Kiadó

I

A LEHETSÉGES VILÁGOK TERMÉSZETE

www.interkonyv.hu © Tuboly Ádám Tamás, Kocsis László

Open Access 2026-11-07 © Typotex Kiadó

www.interkonyv.hu © Tuboly Ádám Tamás, Kocsis László

Open Access 2026-11-07 © Typotex Kiadó

A MODALITÁSTÓL A LEHETSÉGES VILÁGOKIG ÉS VISSZA

| *TUBOLY ÁDÁM TAMÁS*

Amikor azt állítják a filozófusok, hogy számtalan lehetséges világ létezik, akkor valami egészen elképesztő dologgal állnak elő. Azonban ez nem feltétlenül kell, hogy így legyen. Noha a dolog mindenképp hihetetlen, ám korántsem értelmetlen vagy észszerűtlen. Ha némileg távolabbról indítunk, akkor láthatjuk, hogy miképp és miért lett a lehetséges világok eszköztára a kortárs filozófiai tárgyalások tiszteletreméltó és hasznos kelléke.[1]

Ehhez az első szakaszban röviden említést teszünk arról a két problémakörről, amelyek jelentős mértékben szerepet játszottak abban, hogy a lehetséges világok elképzelése a filozófusok egyik alapvető eszközévé vált, amikor precíz formában kívánják megfogalmazni álláspontjaikat, érveiket és gondolatkísérleteiket – ez a két forrás pedig a modalitás filozófiai és logikai kérdésköre. A második szakaszban az úgynevezett lehetségesvilág-realista elképzelések két verziójának – a genuin és az ersatz lehetségesvilág-realizmusnak – a főbb pontjait és motivációit tekintjük át. A harmadik szakaszban a realisták ellenpólusát képező különféle antirealista álláspontok közül két elképzelés kerül terítékre, David M. Armstrong kombinatorizmusa és Gideon Rosen fikcionalizmusa.

Mindegyik elméletet egy-egy tanulmány képviseli a kötet első részében. Ebből adódóan a bevezetésben pusztán arra teszünk kísérletet, hogy vázoljuk azt a történeti és gondolati hátteret, ami alapján megfelelő módon elhelyezhetjük a szövegeket a tágabb filozófiai kontextusban, illetve, hogy az egyes elméletek legfontosabb alapvetéseinek felmutatásával könnyebben megközelíthetővé tegyük a szövegeket az Olvasó számára.

[1] A lehetséges világok legkülönbözőbb filozófiai elméleteinek és előzményeinek nyújtja összefoglalását Huoranszki (2001, 6. fejezet), Tőzsér (2009, 6. fejezet), Bács (2005). Idegen nyelven számos tanulmány és könyv áll az Olvasó rendelkezésére, bevezetésképp a következő művek forgathatók haszonnal: Divers (2002), Nolan (2002) és Girle (2003).

www.interkonyv.hu © Tuboly Ádám Tamás, Kocsis László

Open Access 2026-11-07 © Typotex Kiadó

1. Úton a lehetséges világok felé

A lehetséges világok elmélete egy modalitás-elmélet, azaz a lehetséges világok eszköztára (többek között) arra használható, hogy megfelelő módon értelmezzük a legkülönfélébb modális kifejezéseinket, mint például „szükségszerű", „lehetséges", „esetleges", „lehetetlen", „kötelező", „megengedett", „megeshet", „biztos", és így tovább. Gyakran fogalmazunk úgy, mint: „Ne menj közel a szakadékhoz, mert beleesh*et*sz", „Semmilyen hatás sem terjed*het* gyorsabban a vákuumbeli fénysebességnél", „*Lehetetlen* fél órán belül eljutni Amerikából Magyarországra", „Akárhogy igyekszem, nem *lehetek* egyszerre itt is és ott is", „Kettő meg kettő az *szükségszerűen* négy, nem *lehet* öt".

Hétköznapi meggyőződéseink egyik sarkalatos pontját alkotja az az elképzelés, miszerint a fentebb említett példamondatok *értelmesek*. A lehetőségekről, szükségszerűségekről tett megnyilatkozásaink az értelmes diskurzusaink egyik alapvető típusát alkotják, és ennélfogva lépten-nyomon modális kifejezéseket használunk. Azonban ha megpróbáljuk minél precízebb formára hozni az ilyen jellegű modális meglátásainkat, és azt kérdezzük, hogy mit is jelent valami számára *lehetségesnek, szükségszerűnek* lenni, mit mondunk akkor, mikor azt állítjuk, hogy „még nyugodtan *lehet* belőled állatorvos", akkor, úgy tűnik, komoly nehézségekkel nézünk szembe.

Nem jutunk ugyanis előbbre, amikor azt mondjuk, hogy a „kettő meg kettő az négy" állítás szükségszerűsége abból fakad, hogy nem lehetséges, hogy amikor kettőhöz kettőt adunk, akkor ne négyet kapjunk. Ebben az esetben a modális kifejezésünk („szükségszerű") értelmezése során egy megegyező státuszú modális kifejezést használtunk fel („nem lehetséges, hogy nem"), amely kapcsán ismét felmerülhet az értelmezés, magyarázat igénye. Noha nem hagyhatjuk figyelmen kívül azt a belátást, miszerint a modális kifejezések definiálhatók egymás segítségével, tovább kell lépnünk, hogy megtudjuk, van-e rá mód, hogy elkerüljük ezt a fajta körkörösséget.

Amikor a modalitás analitikus filozófiabeli megközelítéseit vizsgáljuk, akkor említést kell tennünk arról a történeti tényről, hogy a huszadik században az analitikus filozófia korai szakaszát erőteljesen áthatotta az empirizmus valamely változata.[2] Az empiristák pedig közismerten gyanúsnak vélték

[2] Forrai Gábor bevezető tanulmánya Quine *A tapasztalattól a tudományig* című kötetében megfelelő képet nyújt a klasszikus brit empirizmus és a huszadik századi ún. logikai pozitivizmus/empirizmus alapvető hasonlóságairól és eltéréseiről, lásd in Quine (2002, 10. skk.), illetve Tuboly (2019, 2. fejezet).

www.interkonyv.hu © Tuboly Ádám Tamás, Kocsis László

Open Access 2026-11-07 © Typotex Kiadó

modális fogalmainkat. Eme gyanú forrása David Hume következő passzusáig vezethető vissza (1739/2006, 161–162., *kiemelés* az eredetiben):

> [...] nincs olyan ideánk, melyet nem valamilyen benyomásból merítünk, ennélfogva meg kell találnunk a benyomást, amelyből a szükségszerűség ideája származik, ha fenntartjuk, hogy valóban van ilyen ideánk. Keresvén ezt a benyomást, fontolóra veszem tehát, milyen tárgyakról szoktuk azt gondolni, hogy szükségszerűség rejlik bennük; és azt találván, hogy mindig az okokról és az okozatokról, szemügyre veszek két tárgyat, amelyek állítólag ilyen kapcsolatban állnak, és minden lehetséges helyzetben megvizsgálom őket. Azonnal észreveszem, hogy térben és időben *érintkeznek* egymással, és hogy az, amelyiket oknak neveznek, *megelőzi* a másikat, amelyiknek az okozat nevet adják. De egyetlen ilyen esetet forgatva semmiképpen sem jutok többre; képtelen vagyok bármiféle harmadik relációt fölfedezni a két tárgy között.

Hume a következő jelenségre hívja fel itt a figyelmünket. A korábban kiborított kávé vagy ráfolyt a könyvre, vagy nem, mindenesetre ha közelebbről megnézem, akkor kiderül, hogy kávéfoltosak-e a lapok. Ez egy olyan eleme a világunknak, amely vagy fennáll, vagy nem – a róla tett állításunk igazságának eldöntése ugyanakkor látszólag nem okoz komolyabb problémát, legfeljebb egyes esetek hosszabb és fáradságosabb empirikus kutatást igényelnek.

Ezzel szemben korántsem ilyen egyértelműek az olyan modális „tények", mint hogy „rá is foly*hat*ott volna a kávé a könyvre" vagy „a kávé rá *kellett,* hogy folyjon a könyvre". Bárhol és bármennyit is kutakodjunk a világban, csak azt tudjuk megtapasztalni, hogy a kávé ráfolyt-e a könyvre, vagy sem, de azt nem, hogy rá is foly*hat*na, rá is foly*hat*ott *volna,* vagy hogy *szükségszerű* volt, hogy ha kiborul, akkor ráfolyik. A világ az empirista számára „van vagy nincs" karakterű (azaz ún. *kategoriális* fogalmakban megragadható), vagyis ha körbenézünk, akkor a begyűjtött információk alapján csak azt tudjuk megmondani, hogy milyen a világ úgy, ahogy van, azt viszont nem, hogy milyen lehetne, vagy hogy szükségszerűen van-e úgy, ahogy van. Ennek fényében pedig vagy megpróbáljuk pusztán nem modális elemek felhasználásával elkötni a modális szálakat (például a szabályszerűség fogalmában), vagy pedig értelmetlennek nyilvánítjuk, és figyelmen kívül hagyjuk a modális fogalmak széles körét.[3]

[3] A huszadik században Willard van Orman Quine volt az, akinek a neve a tankönyvekben is összefonódott a modalitással szembeni szkepticizmussal. Quine több ponton is expliciten megfogalmazza Hume aggályait, miszerint nem modális fogalmakban kell számot adnunk a modális fogalmakról. Ezekről, illetve Quine további érveiről lásd Tuboly (2019).

www.interkonyv.hu © Tuboly Ádám Tamás, Kocsis László

Open Access 2026-11-07 © Typotex Kiadó

A speciális filozófiai alapállásból fakadó problematikán túl említést kell tennünk még egy területről, amely jelentős mértékben hozzájárult a lehetséges világokon alapuló értelmezések elterjedéséhez – ez pedig a *modális logika,* azaz a modális kifejezéseket tartalmazó állítások és argumentumok megfelelő logikai reprezentációja.[4] A modális logika területén folytatott vizsgálódások akkor értek a tetőpontjukra, amikor Saul Kripke bevezette a lehetséges világok fogalmát felhasználó, úgynevezett *lehetségesvilág-szemantikát.*[5] A Kripke-féle szemantika segítségével precíz meghatározásokat tudtak adni legkülönfélébb modális elemekre. Az elképzelés azon a belátáson alapul, hogy erős analógiát fedezhetünk fel a „minden", „némely", vagyis a klasszikus logikai (univerzális és egzisztenciális) kvantorok és a „szükségszerű", „lehetséges", azaz a modális operátorok működése között. Ez pedig azzal kecsegtetett, hogy amennyiben képesek vagyunk a „minden" és „némely" kifejezések segítségével értelmezni a modális kifejezéseinket, akkor a problémásnak ítélt modális rendszerek végső soron tárgyalhatóvá válnak a klasszikus logika jól ismert nem modális eszközeivel.

A Kripke és mások által elvégzett, főképp logikai munka gyümölcsét a következő bikondicionálisokban ragadhatjuk meg, ahol is φ legyen egy tetszőleges nem modális állítás:

(*LV1*) *Lehetséges,* hogy φ akkor és csak akkor, ha *valamely* lehetséges világban φ.
(*LV2*) *Szükségszerű,* hogy φ akkor és csak akkor, ha *minden* lehetséges világban φ.
(*LV3*) *Esetleges,* hogy φ akkor és csak akkor, ha az *aktuális* világban φ, és *valamely* lehetséges világban nem-φ.
(*LV4*) *Lehetetlen,* hogy φ akkor és csak akkor, ha *egyetlen* lehetséges világban sem φ.

A logikai vizsgálódások által inspirált *(LV)* bikondicionálisok kapcsán számos olyan filozófiai kérdés merül fel, mint hogy mik is azok a lehetséges világok, amelyekre bennük hivatkozunk, valóban léteznek-e lehetséges világok, és ha igen, akkor milyen a természetük. A kötet első részében szereplő

[4] A modális logika történetének releváns pontjairól Ruzsa (1984) és Zvolenszky (2007; 2010) nyújtanak megfelelő képet.

[5] Magyar nyelven a téma informális jellegű bemutatásai érhetők el, lásd Kripke (1971/2004) és (1981/2007). Mindazonáltal említést kell tennünk arról, hogy az ún. lehetségesvilág-szemantikához több szerző is rendkívül közel jutott Kripke előtt. A Kripke-féle szemantika számos fontos elemét felfedezhetjük Rudolf Carnap, Jaakko Hintikka, Ruth Barcan Marcus és Stig Kanger munkáiban.

www.interkonyv.hu © Tuboly Ádám Tamás, Kocsis László

Open Access 2026-11-07 © Typotex Kiadó

tanulmányok mind ezekre a kérdésekre kívánnak választ adni. Mivel először Leibniz fogalmazta meg őket hasonló formában, leibniziánus bikondicionálisoknak is szokás nevezni.

Ha abból a filozófiai problémából indulunk ki, hogy a különféle modális fogalmaink meglehetősen homályosnak tűnnek, és nehezen megragadhatóak, akkor az *(LV)* sémákat tekinthetjük úgy, mint amelyek a modális fogalmak filozófiai elemzésének alapköveit adják. Ebben az értelemben az elképzelés szerint a problémás „lehetnének beszélő szamarak" modális állításunk *jelentését* a „van olyan lehetséges világ, ahol vannak beszélő szamarak" állításban ragadhatjuk meg. Az *(LV)* bikondicionálisok jobb oldalán ugyanis azokat az *igazságfeltételeket* adjuk meg, amelyek fennállása mellett a bal oldalon szereplő modális állítás igaz, vagy éppen hamis. Természetesen a kérdés az lesz, hogy milyen elméletet vallunk a bikondicionálisokban felbukkanó „lehetséges világ" kifejezés kapcsán.

Az első szempont, ami alapján elhelyezhetjük a logikai térképünkön a felvehető pozíciókat, a lehetséges világok létezését érinti. A „lehetséges világ" kifejezés amellett, hogy rendkívül hasznos heurisztikai segédeszköznek bizonyult számos filozófiai és logikai probléma vizsgálata során, vajon ezenfelül referál-e valamilyen létező dologra?[6]

Realistának fogjuk nevezni azokat, akik szerint a „lehetséges világ" kifejezés referáló kifejezés, és léteznek olyan dolgok, mint a lehetséges világok, *antirealistának* pedig azokat, akik szerint, miközben az *(LV)* sémák hasznos kiindulópontot nyújtanak, és referáló kifejezéssel van dolgunk, ez a referálás sikertelen. Vagyis némileg pontosabban megfogalmazva, a lehetségesvilág-realisták és -antirealisták alapvetően a következő téziseket fogadják el:

(*RT1*) A lehetségesvilág-beszédmód segítségével kell elemeznünk a modális állításokat.

(*RT2*) Léteznek olyan tőlünk független entitások, amelyeket bizonyos kritériumok teljesülése esetén lehetséges világoknak nevezhetünk.

(*AT1*) A lehetségesvilág-beszédmód segítségével kell elemeznünk a modális állításokat.

(*AT2*) Nem léteznek olyan tőlünk független entitások, amelyeket megfelelően nevezhetünk lehetséges világoknak.

[6] Jóllehet itt javarészt filozófiai és logika problémákhoz kötöm az elképzelést, mindenképp meg kell jegyezni, hogy ennél jóval szélesebb körben alkalmazható a lehetséges világok ötlete. Az alkalmazások területei között olyanokat találunk, mint etika, döntéselmélet, nyelvészet, irodalomelmélet, programozás.

www.interkonyv.hu © Tuboly Ádám Tamás, Kocsis László

Open Access 2026-11-07 © Typotex Kiadó

A második fő kérdés, ami alapján pozicionálhatjuk magunkat, a lehetséges világok *milyenségét* érinti. Ha elfogadjuk, hogy (valamilyen értelemben) léteznek lehetséges világok, akkor a két legkézenfekvőbb opció alapján azokat vagy saját jogukon létező *konkrét* entitásoknak, vagy pedig speciális követelményeknek eleget tevő *absztrakt* entitásoknak tekintjük. Ha pedig tagadtuk a lehetséges világok létezését, akkor magyarázattal kell szolgálnunk arra, hogy mégis miképp kívánjuk felhasználni az *(LV)* sémákat az elemzéseinkben *(AT1)* értelmében. Térjünk rá ezekre a kérdésekre ebben a sorrendben.

2. Lehetségesvilág-realizmusok

2.1. Genuin lehetségesvilág-realizmus

A realista koncepciók talán legismertebb verziója David Lewis nevéhez köthető, aki elgondolását legrészletesebben a klasszikus 1986-os *On the Plurality of Worlds* (A világok sokaságáról) című művében fejtette ki (Lewis [1986]). Elmélete, amelyet nevezzünk *genuin lehetségesvilág-realizmus*nak *(GLVR),* azért is különleges, mert noha kisebb-nagyobb módosítások mellett a mai napig élő opciót képez, az általa megfogalmazott formában rajta kívül gyakorlatilag senki sem tartotta vagy tartja.[7] Ennek következtében a lewisi realizmus egyfajta szalmabábuként is szolgál a további realista, illetve antirealista megközelítések számára. De miért is kíséri a genuin lehetségesvilág-realizmust ilyen mértékű elhatárolódás, milyenek azok a lehetséges világok, amelyeket elfogad Lewis, és amelyekre a modalitás elemzését alapozza?

Lewis központi ontológiai tézise a következőképp fogalmazható meg:

(*GLVR*) Számtalan olyan téridőbelileg és okságilag teljesen elszigetelt konkrét univerzum létezik, melyek ontológiai státusza megegyezik a mi világunkéval.

[7] Éppen ezért a téma kapcsán Lewis jelentőségét sokan a módszertanában látják. Például DeRosset (2011) szerint nem annyira a tartalmi elemekben kell keresnünk Lewis érdemét és a lehetséges világok gondolatának súlyát (abban, amit Lewis mond, ugyanis meglehetősen nehéz hinni), mint inkább Lewis filozófiai *módszerében,* amely „napjaink egyik, ha nem *a* domináns metodológiai iránya". Hasonlóképpen Soames (2014) szintén a szisztematikus filozófia művelése iránti igényt emeli ki Lewis munkásságából. Az utóbbi időkben bizonyos pontokon módosítva McDaniel (2004) és Bricker (2008) javasolt a *GLVR*-hez hasonló elképzeléseket. A lewisi elgondolás részletesebb bemutatásáért, illetve védelméért lásd Lewis (1986, 1. fejezet). Magyar nyelven rendkívül átfogó módon Bács és Kocsis (2011) ismerteti a *GLVR*-t.

www.interkonyv.hu © Tuboly Ádám Tamás, Kocsis László